

Mahmood Amiry-Moghaddam håper at alle en dag vil være like opptatt av menneskerettigheter som av klima. I 2007 vant han Amnesty-prisen for arbeidet mot krenkelser av menneskerettigheter i Iran. Hjerneforskeren hevder likevel at han ikke er idealist.

Intervjuet: Mahmood Amiry-Moghaddam

På jobb for mennesket

■ – Jeg er jo ikke det. Er det idealisme å reagere på at folk blir steinet?

Moghaddam tapper blyanten i bordet på møterommet ved Anatomisk institutt i Oslo. Han snakker med mild stemme om grove forbrytelser. – Det som skjer, burde være den mest naturlige sak å bli opprørt over.

I hans hjemland, Iran, er steining en henrettelsesmetode som er nedfelt i lovverket. Reglene er detaljerte. Steinene skal ikke være så store at de volder umiddelbar død, heller ikke så små at de ikke gjør skade.

Moghaddams foreldre besluttet at det var best at barna forlot landet i 1983, ikke så mange år etter at den islamske revolusjonen var gjennomført og prestestyret innført. Søsteren ble kastet ut av universitetet fordi hun ikke var lojal nok mot regimet. Fetteren på 18 år ble henrettet for å ha solgt aviser for en opposisjonell. Moghaddam og søsknene flyktet først til Pakistan. To år senere kom de som kvoteflyktninger til Norge. Da var han 14 år gammel.

Fra Midtøsten til Norge

– Det var en stor overgang å komme fra Iran til et av verdens fredeligste land. Vi visste lite om Norge utover hvor landet lå og hva hovedstaden het. Dessuten var det uvant å være i et miljø, i en skoleklasse hvor medelevene var opptatt av trivielle ting. Jeg følte meg veldig forskjellig fra de andre. Jeg hadde gode venner, men de hadde andre interesser. I ettertid skjønner jeg at de var normale ungdommer.

– Følte du deg utenfor?

– I Iran og Pakistan hadde jeg opplevd mye. Jeg kom i en slags identitetskrise da jeg måtte begynne å leve normalt igjen. Min hverdag hadde vært helt annerledes. Vi hørte henrettelser i det fjerne om natten. Bilder av unge mennesker uten navn, med oppfordring til familien om å hente liket, ble vist hver dag etter nyhetene. Under en jernbanebro like ved der jeg bodde ble to opposisjonelle hengt.

– Hvorfor begynte du å jobbe med menneskerettigheter?

– Broren min og jeg gikk en dag på Karl Johan, det var ikke så lenge etter at vi kom til Norge. Der traff vi to iranske opposisjonelle som samlet underskrifter mot regimets forbrytelser. De hadde faktisk en plakat med bilde av de to som ble henrettet under jernbanebroen i min hjemby Kerman. Da fant jeg en del av meg selv igjen. Jeg føler at kampen for menneskerettighetene har gitt meg tilbake min identitet. Det er ikke jobben min, men det er blitt en svært viktig del av mitt liv. Det er først nå i de siste årene at jeg har jobbet målrettet med enkelt-saker og sett at det nytter.

Leyla-saken

Det var Moghaddam som startet mobiliseringen for Leyla Mafi, en sak som fikk stor oppmerksomhet i norske medier. Leyla var 18 år da hun ble dømt til døden for bordellvirksomhet og seksuell omgang med familiemedlemmer – brødrene hennes hadde voldtatt henne. Allerede som åtteåring ble hun tvunget til prostitusjon av familien, og som 12-åring ble hun giftet bort og tvunget til fortsatt prostitusjon. Da hun var 17 år, ble hun arrestert og dømt til å bli henrettet da hun fylte 18.

– Da hun fortalte at brødrene hadde voldtatt henne, ble alle tre arrestert. Seksuell omgang med familiemedlemmer straffes med døden i Iran. Alle tre trakk tilståelsen etter råd fra advokat. Brødrene slapp straff, men dommeren hadde kommet til «innsikt» om at Leyla var «korrupt». Det er et begrep, hentet fra Koranen, som domstolene bruker. Dette er et eksempel på hvordan de bruker religionen for å begå overgrep mot de aller svakeste i samfunnet.

– Hvordan ble du klar over hva Leyla var blitt utsatt for?

– I Iran er det mange som driver med menneskerettighetsaktivisme, selv om de ikke kan snakke like fritt som jeg gjør. Veldig ofte finner man informasjon i blogger. Journalister publiserer informasjon om

menneskerettighetsbrudd som nyheter, og så kan man lese mellom linjene hva saken egentlig handler om. Jeg leste første gang om Leyla i en blogg. Det er etter hvert dannet et løst nettverk av menneskerettighetsaktivister som prøver å få oppmerksomhet rundt slike saker.

Jobber alene, men med mange

Amnesty begrunner pristildelingen med at de ønsker å fremheve en av de hverdags-helter som «på standhaftig og uegennyttig vis bruker sine menneskelige ressurser, sin bakgrunn, sitt kontaktnett og ytringsfriheten i Norge til å stanse krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter i land der den typen arbeid er forbundet med livsfare. Det er takket være mennesker som ham at verden får mulighet til å gripe inn overfor overgrep». Mahmood jobber alene, men ønsker å trekke frem at han ikke kan utrette noe uten at flere fatter interesse og bidrar.

– Leyla-saken vakte interesse hos nordmenn. Statsministeren skrev til presidenten i Iran. Utenriksministeren innkalte den iranske ambassadøren. Når saker får mye oppmerksomhet, endrer myndighetene iblant praksis. Dessverre gjelder dette fremdeles bare i enkeltsaker. Iran er en annen virkelighet. Landet deltar i FNs organer og vi har økonomiske og politiske forbindelser med landet. Samtidig praktiserer de lover som hører hjemme i middelalderen.

– Det er nokså uforståelig at et land kan ha slike lover i dag.

– Det er like uforståelig at verden lar det skje. I Iran blir kritiske studenter og professorer kastet ut av universitetene, flere blir fengslet og torturert. I forrige uke fikk jeg et brev om en jente som var kastet ut av skolen fordi hun tilhørte bahaitroen. I slike tilfeller synes jeg universitetsledelsen skal reagere. Vi har forbindelser med universiteter i Iran. For litt siden ble en student arrestert. Etter kort tid fikk familien beskjed om at han hadde begått selvmord i fengselet. De fikk se graven. Den var dekket med betong. Takket være Internett kommer slike histo-

Mahmood Amiry-Moghaddam

Født 21. april 1971

- Cand.med. Universitetet i Oslo 1996
- Doktorgrad 2003
- Kongens gullmedalje i 2004
- Postdoktor ved Senter for molekylær biologi og nevrovitenskap (CMBN)
- Vinner av Amnestys menneskerettighetspris i 2007

Foto Marit Tveito

rier ut samme dag. Vi er vitne til noe som skjer nå. Hva Hitler og Stalin virkelig gjorde, skjønte man først til fulle da regimene hadde falt. Nå får vi direkte sendt menneskerettighetsbrudd til våre egne stuer.

Hjerneforskning

Moghaddam er kjent for å være en ivrig og fremgangsrik forsker. Han fikk Kongens gullmedalje da han skrev doktorgrad. Nå holder han hus ved Senter for molekylær biologi og nevrovitenskap.

– Hvorfor fattet du interesse for vannkanaler i hjernen?

– Jeg var veldig interessert i nyrefysiologi som student og hadde lyst til å forske innen det området. Jeg kontaktet professor Ole Petter Ottersen og fikk lov til å forske i hans gruppe. Siden penset jeg over på vannkanaler i hjernen. Det tok ti år fra de ble oppdaget til Peter Agre, som fant den første, fikk nobelprisen. Han har vært medforfatter på de fleste av mine artikler under doktorgraden og en viktig støttespiller, i tillegg til dem jeg har jobbet nærmest med. – Hva jobber du med nå?

– Jeg har fortsatt å jobbe med vannkanaler. Jeg er veldig privilegert som får fortsette med det jeg liker, nemlig forskning. Jeg synes det er givende. Det å være med på å avdekke naturens hemmeligheter gir personlig tilfredsstillelse. Det er spennende, og jeg har en lidenskap for det jeg gjør. Akkurat nå forsker vi på en kanal som vi tror kan betydning for fremtidig behandling av hjerneødem, noe vi ikke har spesi- fikk behandling for i dag.

– Du har også forsket ved Harvard?

– Ja, på danningen av blodårer i retina. Retina er en del av nervesystemet og oppstår sent i utviklingen. Ved å forske på retina kan man finne ut mer om hva som stimulerer danning av blodårer i hjernen. Han ser hemmelighetsfull ut. – Vi kommer til å publisere en veldig spennende artikkel som jeg ikke kan si mer om.

– Hva lærte du av oppholdet i USA?

– Det slo meg at ved Harvard var det lov

til å tenke stort uten å bli sett ned på. Jeg tror at man i Europa er vant til å komme med nøkterne hypoteser og ikke sikte veldig høyt. Jeg lærte i USA at man ikke kan forvente mer enn middelmådige resultater fra et middelmådig prosjekt. Du må stille viktige spørsmål. Det å få en artikkel på trykk er alltid spennende, men det skal ikke være det overordnede målet. Vi må jobbe med det som er viktig. Samtidig har kanskje de på Harvard råd til å tenke på den måten. De aller fleste forskningsmiljøer i Norge har dårlig økonomi. Likevel tror jeg det er sunt for alle som vil drive med forskning å tilbringe et år ved et større sted. Bare det å jobbe sammen med mennesker som har oppnådd store resultater gir deg mye. Det året jeg hadde i USA var motiverende, jeg gledet meg til å gå på jobb hver eneste morgen. Jeg hører kanskje nerdete, men det er sant. Man kan være interessert i forskning og ha det morsomt samtidig. Det er spennende ting vi driver med. Jeg håper vi får bedre kår ved å forske på store og viktige spørsmål. Dessverre er ikke fremtiden sikret hvis man velger en slik karriere. Vi står i fare for å miste gode forskere nettopp av den grunn.

– Bruker vi for lite penger på forskning i Norge?

– Det tror jeg alle forskere vil svare ja på. Dette er alltid et prioriterings spørsmål, men jeg synes vi skal sammenlikne oss med våre naboland og i alle fall ikke være dårligere enn dem. Både i Sverige og Finland er man flinkere til å satse på forskning. Nøkkelen er at man ikke må tenke kortsiktig. Ved medisinske fakultet må man nå fryse antall vitenskapelige stillinger når folk går av med pensjon. Det betyr at vi mister unge forskere.

– Hva er løsningen?
– Jeg synes vi skal satse skikkelig i en periode. Ikke bare slik at flere vil forbli innen forskning, men slik at det også blir attraktivt å komme til Norge. Jeg tror at Norge har råd til det, selv om vi skulle bryte de økonomiske forbindelsene med Iran, smiler han trist.

– Kan du reise tilbake?

– Jeg har ikke prøvd, og jeg kommer nok ikke til å prøve heller. Jeg har stått frem under fullt navn og kritisert regimet. Jeg kan tenke meg at det mildt sagt blir vanskelig å komme dit igjen. Men jeg ville heller ikke reist om jeg hadde fått lov. Vi flyktet fra et totalitært regime som ikke respekterte menneskerettighetene. Det er det samme regimet som har makten i dag, og de begår de samme forbrytelsene. Hvis jeg skulle reise tilbake, ville det innebære en legitimering av regimet. Jeg synes ikke noe om at iranere som har flyktet fra landet, nå reiser tilbake på ferie.

Ja, takk – begge deler

– Du er heltidsforsker og nærmest heltidsaktivist. Greier du begge deler i det lange løp?

– Så lenge jeg er lidenskapelig engasjert, gjør jeg det. Det koster mindre energi å gjøre noe man brenner for.

– Hva ofrer du?

– Jeg ofrer både overskudd og søvn, men så lenge man lykkes med det man holder på med, får man også overskudd tilbake.

– Hva driver deg?

– Jeg ser at det nytter. Det jeg har utrettet, har jeg ikke fått til alene, jeg betrakter det som et resultat av engasjementet som er skapt. Jeg blir glad når jeg leser at Leyla nå har lært å lese og skrive. Man skal bli opprørt over urett. Man må skjerpe sansene og ikke være tilfreds med status quo.

Marit Tveito

marittveito@hotmail.com
Diakonhjemmet Sykehus